

УДК 372.862

Немлій Л.С.
Національний авіаційний університет**ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИСПЕТЧЕРА-ІНСТРУКТОРА
УПРАВЛІННЯ ПОВІТРЯНИМ РУХОМ**

У статті зроблено аналіз робіт науковців щодо підходів до визначення змісту та структури педагогічної компетентності фахівців інженерів-педагогів і розглянуто визначення змісту та структури педагогічної компетентності диспетчера-інструктора управління повітряним рухом (УПР).

Ключові слова: зміст і структура педагогічної компетентності, диспетчер-інструктор УПР, педагогічна компетентність, професійна підготовка.

Немлій Л. С. Содержание и структура педагогической компетентности диспетчера-инструктора управления воздушным движением. В статье проведен анализ научных исследований, рассматривающих теоретические подходы к определению содержания и структуры педагогической компетенции специалистов инженеров-педагогов, а также рассматривается содержание и структура педагогической компетентности диспетчера-инструктора УВД.

Ключевые слова: содержание и структура педагогической компетентности, диспетчер-инструктор УВД, педагогическая компетентность, профессиональная подготовка.

Nemliy L. Content and structure of pedagogical competence of air-traffic controller-trainer. The article focuses on the process on the scientific approach of the pedagogical competence content and structure definition of engineering specialties and it is considered defining the content and structure of teaching competence of ATC-trainer.

Key words: Content and structure of pedagogical competence, air traffic controller-trainer, pedagogical competence, professional training.

У результаті аналізу наукових підходів до визначення змісту та структури педагогічної компетентності фахівця інженерної спеціальності виявлено необхідність врахування особливостей сфери професійної та педагогічної діяльності цих фахівців та специфіку організації навчального процесу.

Аналіз наукових праць Л. Барановської [1], В. Баркасі [2], І. Буцика [3], О. Гури [4], І. Зязюна [9], А. Маркова [12], І. Чистовської [15] показав, що структура та зміст педагогічної компетентності фахівця інженерної спеціальності може бути представлено різними шляхами: через систему педагогічних знань, умінь і навичок [4], через компетенції, через ціннісні орієнтації, мотиви діяльності, педагогічну культуру, здатність до саморозвитку [13], через мотивацію, педагогічні здібності, педагогічну свідомість, креативність, творчий потенціал [12], через знання педагогіки і психології [9], через моделювання педагогічної діяльності [15], через педагогічні якості [1] та ін. Структура педагогічної компетентності повинна передавати зміст кваліфікаційної характеристики фахівця [7]. Кваліфікаційна характеристика визначає сферу діяльності. Відповідно, зміст і структура педагогічної компетентності залежить від сфери діяльності фахівця.

Мета статті – визначення змісту та структури педагогічної компетентності диспетчера-інструктора УПР.

Сфера педагогічної діяльності диспетчера-інструктора УПР передбачена його кваліфікаційною характеристикою. Кваліфікаційна характеристика диспетчера-інструктора УПР свідчить, що диспетчер-інструктор УПР має організовувати підготовку диспетчерів-стажистів УПР у період їх стажування на підприємстві, проводити методичні та технічні навчання диспетчерів-стажистів УПР свого структурного підрозділу, контролювати роботу щодо навчання і виховання молодих працівників. Диспетчер-інструктор УПР зобов'язаний брати участь в атестації диспетчерів УПР, плануванні підготовки, перепідготовці та підвищенні їх кваліфікації [17].

Зі сказаного вище видно, що зміст кваліфікаційної характеристики диспетчера-інструктора УПР передбачає організацію навчального процесу. Між навчальним процесом і педагогічною компетентністю існує взаємозв'язок. Організація навчального процесу відбувається через педагогічну діяльність. Педагогічну діяльність здійснює педагогічно компетентний фахівець.

Педагогічна компетентність диспетчера-інструктора – система наукових знань, інтелектуальних і практичних умінь і навичок, особистісних якостей, які, за умови достатньої мотивації, забезпечують ефективне вирішення завдань у стандартних і нестандартних ситуаціях професійно-педагогічної діяльності диспетчера-інструктора УПР завдяки здатності до самореалізації та самовдосконалення.

Педагогічна діяльність диспетчера-інструктора УПР передбачає організацію навчального процесу у формі стажування диспетчерів-стажистів УПР на підприємстві. Стажування вимагає від диспетчера-інструктора УПР володіння спеціальними знаннями, вміннями та навичками управління повітряного руху та педагогічними, які забезпечать організацію стажування диспетчерів-стажистів УПР на високому рівні.

Дослідник І. Буцик під діяльністю диспетчера-інструктора УПР розуміє його професійну діяльність, до якої входить дві складові: технологічна, яка передбачає наявність теоретичних знань, практичних умінь і навичок з керування повітряним рухом, і педагогічна, яка реалізується через педагогічні знання та вміння [3].

Зокрема, функція педагогічної складової професійної діяльності диспетчера-інструктора УПР полягає у здійсненні педагогічної діяльності, що реалізується через педагогічні знання і вміння.

Слід зазначити, що ефективність організації навчального процесу диспетчером-інструктором УПР також залежить від рівня його обізнаності зі структурою, змістом і технологіями організації навчального процесу. Організація навчального процесу здійснюється диспетчером-інструктором УПР у формі теоретичної, практичної та тренажерної підготовки диспетчерів-стажистів УПР у період їх стажування на підприємстві.

Дослідження Р. Макарова [11] свідчать, що діяльність авіафахівців виражається через структурний і функціональний аспекти. Під структурним аспектом дослідник розуміє професійну підготовку та її порядок у системі, а функціональний аспект визначає ступінь організованості системи педагогічних процесів [11].

Педагогічна діяльність диспетчера-інструктора УПР є комплексною, складною, ґрунтовною діяльністю, яка забезпечує організацію навчального процесу, спрямованого на розвиток і вдосконалення професійних навичок диспетчерів-стажистів УПР під час їх стажування. Диспетчеру-інструктору УПР потрібні як професійні знання, так і педагогічні, без них його діяльність не матиме свого напрямку і цілі.

До структури педагогічної компетентності фахівця, який займається педагогічною діяльністю, дослідниця А. Маркова включає: мотивацію особистості, педагогічні здібності, свідомість, креативність, творчий потенціал і наголошує на домінуючій ролі особистісних особливостей організатора педагогічної діяльності [12].

Структуру педагогічної компетентності також передають через зміст професійної діяльності, якщо це стосується діяльності вчителя чи викладача професійних або спеціальних дисциплін. У такому випадку структура педагогічної компетентності визначається як сукупність когнітивно-технологічного, соціального, полікультурного, аутопсихологічного та персонального компонентів, необхідних для успішного здійснення педагогічної діяльності [2].

Крім того, структура педагогічної компетентності має містити не тільки знання й вміння, що складають основу методики викладання, але й компетенції активізації навчально-пізнавальної діяльності, психологічну, комунікативну компетенції, педагогічну спрямованість і механізми саморозвитку, самоактуалізації, самовдосконалення [16], або методологічну, технологічну, нормативно-правову, проектувальну, креативну, комунікативну, менеджерську, науково-дослідну складову [10], набір базових технологій складає основу сучасного інструментарію та професійної діяльності в галузі педагогічної освіти [14].

Дослідниця А. Шишко у структурі педагогічної компетентності виділяє такі складові: змістовно-операціональний, ціннісно-мотиваційний, комунікативний, особистісний [16].

На думку дослідника І. Буцика, педагогічна компетентність включає: педагогічні знання та уміння; спроможність до сприйняття й інтерпретації інформації, її структурування; системне мислення; знання предмета, методики викладання під час теоретичної та тренажерної підготовки [3].

Отже, професійні знання, вміння і навички складають професійну компетентність. Педагогічні знання, уміння і навички складають педагогічну компетентність. Мотивація особистості забезпечує мотивацію до педагогічної діяльності. Особистісні особливості виражають сформованість міжособистісних відносин. Ефективність організації педагогічної діяльності залежить від рівня сформованості зазначених складових педагогічної компетентності фахівця. Для забезпечення ефективності організації педагогічної діяльності диспетчером-інструктором УПР необхідно враховувати зміст педагогічної компетентності. Зміст педагогічної компетентності розкриваємо через зміст її компонентів. У зміст компонентів кладемо необхідні знання, вміння та навички, які забезпечують ефективність організації навчального процесу. Компоненти складають структуру педагогічної компетентності. Структуру педагогічної компетентності диспетчера-інструктора УПР розглядаємо як складну багаторівневу стійку структуру, що передбачає володіння педагогічними знаннями, вміннями, особистісними якостями і яка має певні суттєві ознаки (мобільність, гнучкість і критичність мислення).

Отже, зміст педагогічної компетентності диспетчера-інструктора УПР відображає специфіку педагогічної діяльності. Структура педагогічної компетентності включає компоненти, сформованість яких забезпечуватимуть диспетчера-інструктора УПР спроможністю ефективно організовувати навчальний процес.

Таким чином, до структури педагогічної компетентності диспетчера-інструктора УПР першим включаємо мотиваційний компонент. Зміст мотиваційного компоненту розкриває бажання діяти активно, додаючи складні зовнішні умови та внутрішній супротив, передбачає бажання до організації навчання, інтерес і внутрішню мотивацію, вміння робити власний вибір та ін.

Крім того, педагогічна діяльність диспетчера-інструктора УПР передбачає безпосередній контакт із диспетчерами-стажистами УПР. У спільній діяльності виникає спілкування, зумовлене колом інтересів, стосовно спільної праці чи навчання [2]. У процесі такої діяльності диспетчер-інструктор УПР впливає на диспетчера-стажиста УПР не лише своїми знаннями, а й емоційно-вольовими якостями, світоглядом тощо.

Значною особистісною якістю диспетчера-інструктора УПР є комунікативні вміння. Вміння спілкуватися є необхідними для здійснення педагогічної діяльності, теоретичної, практичної та тренажерної підготовки диспетчерів-стажистів УПР, тому до структури педагогічної компетентності диспетчера-інструктора УПР включатимемо комунікативний компонент.

Під комунікативним компонентом розумітимемо формування комунікативної компетенції, зміст якої передбачає здатність налагоджувати і підтримувати стосунки з оточуючими, досягнення взаєморозуміння, що відбувається на основі принципів толерантності, поваги та розуміння прагнень та інтересів інших людей.

Як ми вже зазначали вище, процес організації педагогічної діяльності диспетчером-інструктором УПР відбувається у формі теоретичної, практичної та тренажерної підготовки. Всі форми організації навчального процесу різні і потребують володіння педагогічною технологією.

Знання, вміння та навички використання педагогічних технологій забезпечують практичну взаємодію учасників навчального процесу, що організований на основі чіткого структурування, систематизації, програмування, алгоритмізації, стандартизації способів і прийомів навчання, з використанням різних методів навчання [2].

Від методів навчання залежить успішність організації навчального процесу. Методика розкриває процедуру використання комплексу методів і прийомів навчання, педагогічна технологія передбачає дії особистості педагога в усьому розмаїтті її прояву [2].

Оскільки педагогічні технології – це не тільки методи, а й вплив особистості педагога, то особистість педагога відіграє важливу роль під час використання педагогічних технологій. У свою чергу педагогічна технологія за правильного використання гарантує очікуваний результат [5].

Диспетчеру-інструктору УПР як організатору навчального процесу необхідно володіти широким спектром педагогічних технологій для того, щоб здійснювати навчальний процес, правильно, вміло його організувати та досягати позитивного результату у стажуванні диспетчерів-стажистів УПР.

Отже, до структури педагогічної компетентності диспетчера-інструктора УПР включатимемо технологічний компонент, зміст якого передбачає розвиток знань, формування вмінь застосування педагогічних технологій.

Крім того, до структури педагогічної компетентності диспетчера-інструктора УПР включатимемо особистісний компонент. Його сформованість забезпечить фахівця всіма особистісними якостями, які, у свою чергу, сприятимуть ефективності педагогічної діяльності. Зміст особистісного компоненту передбачає володіння особистісними якостями.

Серед особистісних якостей виокремлюємо: високий рівень інтелекту та широкий кругозір; творчість, критичність, самостійність; товариськість, емоційність, емпатію; високий рівень самоконтролю, саморегуляції, самоорганізації, рефлексії; соціальну активність, потребу в самоактуалізації й самореалізації та ін. [5].

Розвиток особистості студента є основою педагогічного процесу і невід’ємною частиною активізації його пізнавальної діяльності у процесі навчання. Сьогодні організації Украерорух потрібен фахівець, який буде не тільки обізнаний у своїй спеціальності, а й здатний створити умови, що сприятимуть розвитку та саморозвитку особистості диспетчерів-стажистів УПР, майбутніх диспетчерів УПР.

Комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління навчальним процесом, спрямованих на підвищення ефективності його організації забезпечить педагогічний менеджмент.

Відтак, до компонентів педагогічної компетентності включатимемо менеджерський. Зміст цього компоненту передбачатиме сформованість менеджерських умінь, що включають управлінську підготовку, результат якої є готовність управляти процесом стажування диспетчера-стажера УПР і самим собою. У педагогічній діяльності в умовах інновацій особливого значення набуває рефлексія. Розвиток рефлексивного мислення є актуальним завданням сучасної підготовки фахівця [8].

Головною функцією педагогічної рефлексії є вміння проводити аналіз навчального процесу та визначати результати власної педагогічної діяльності. Результатом рефлексії стає виявлення рівня досягнення цілей педагогічної діяльності. Педагогічна рефлексія поєднує обидва підходи психологів до визначення рефлексивних процесів і трактується як здатність особи дати собі, своїм вчинкам об’єктивну оцінку, розуміти як її сприймають інші, перш за все ті, з ким вона взаємодіє у навчальному процесі [8].

На основі викладеного вище аналізу наукової літератури ми визначили структуру педагогічної компетентності диспетчера-інструктора УПР, до якої входять такі компоненти (Рис. 1): мотиваційний, технологічний, комунікативний, менеджерський, особистісний і рефлексивний.

Рис. 1. Структура педагогічної компетентності диспетчера-інструктора УПР

Отже, компоненти: мотиваційний, технологічний, комунікативний, менеджерський, особистісний і рефлексивний складають структуру педагогічної компетентності диспетчера-інструктора УПР. До змісту мотиваційного компоненту покладено інтерес до педагогічної діяльності; до змісту технологічного компоненту

покладено передачу власних професійних знань стажерам; до змісту комунікативного – вміння спілкуватися; до менеджерського – вміння бути лідером, керівником навчального процесу; до змісту особистісного компоненту покладено такі особистісні якості, як розуміння, справедливість, щирість, толерантність, творчість, відповідальність, готовність до співпереживання, співпраці; до змісту рефлексивного компоненту покладено відображення вмінь оцінювати та аналізувати власні знання, вміння та навички.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановська Л.В. Теоретичні засади особистісно орієнтованого підходу до підготовки майбутніх офіцерів управління тактичного рівня / Л.В. Барановська // Вісник Житомирського держ. ун-ту: Пед.науки. – 2010. – Вип. 54. – С. 89–93.
2. Баркасі В.В. Формування професійної компетентності в майбутніх вчителів іноземних мов : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В.В. Баркасі. – 2004. – 21 с.
3. Буцик І.М. Методика підготовки диспетчерів-інструкторів служби повітряного руху до педагогічної діяльності в умовах модульної технології : автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / І.М. Буцик; Українсько-інженерна педагогічна академія. – Харків, 2005. – 24 с.
4. Гура О.І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності : [навчальний посібник] / О.І. Гура. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : [навчальний посібник] / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 218 с.
6. Євдокімова О.О. Педагогічна майстерність викладачів вищої школи і фактори, що впливають на її формування / О.О. Євдокімова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/758/94/>.
7. Журавлев В.И. Стандарты в формировании и поддержании профессионализма педагогов // Проблемы обновления содержания образования. – Ростов-н/Д. : РПИ, 1992. – 100 с.
8. Зеня Л.Я. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вчителів до навчання іноземних мов учнів профільної школи: [монографія] / Л.Я. Зеня. – Горлівка : Вид-во ГДПІМ, 2011. – 436 с.
9. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: Підручник для вищих педагогічних навчальних закладів / І.А. Зязюн. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.
10. Коваленко О.Е. Підготовка інженерів-педагогів магістерських програм – якою їй бути? / О.Е. Коваленко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kpi.kharkov.ua/archive
11. Макаров Р.Н. Авиационная педагогика / Р.Н. Макаров. – Москва – Кировоград : МНАПЧАК, ГЛАУ, 2003. – 550 с.
12. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте / А.К. Маркова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : psymania.info/raznoe/307.php
13. Радул В.В. Соціальна зрілість молодого вчителя / В.В. Радул. – К. : Вища школа. – 1997. – 269 с.
14. Спірін О.М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів інформатики за кредитно-модульною системою: [монографія] / За наук. ред. акад. М.І. Жалдака. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 300 с.
15. Чистовська І.П. Формування педагогічної компетентності майбутніх магістрів військового управління : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І.П. Чистовська. – Київ, 2006. – 223 с.
16. Шишко А.В. Формування педагогічної компетентності майбутнього викладача іноземної мови у процесі магістерської підготовки : автореф. ... дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / А.В. Чистовська. – Кировоград, 2008. – 20 с.
17. <http://tcc.ukstatse.ua/nsc/polozhennia.pdf>.

УДК 378.041:82:001.8:004

Шмырова О.В.

Белоцерковский национальный аграрный университет

ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ С ОРИГИНАЛЬНОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРОЙ СРЕДСТВАМИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье рассматриваются возможности использования информационных технологий, а именно системы Moodle, для оптимизации самостоятельной работы студентов при чтении специальной профессиональной литературы на английском языке.

Ключевые слова: *методы обучения, дидактические принципы, информационные технологии, система Moodle, самостоятельная работа студентов.*

Шмырова О. В. *Організація самостійної роботи студентів з оригінальною професійною літературою засобами інформаційних технологій.* У статті розглядаються можливості використання інформаційних технологій, а саме системи Moodle, для оптимізації самостійної роботи студентів під час читання спеціальної професійної літератури англійською мовою.

Ключові слова: *методи навчання, дидактичні принципи, інформаційні технології, система Moodle, самостійна робота студентів.*

Shmyrova O. *Organization of students' self-studying work with original professional literature by means of information technologies.* The article is devoted to the possibilities of using of information technologies such as Moodle system to optimize self-studying work of students while reading special professional literature in English.

Key words: *teaching methods, didactic principles, information technologies, Moodle, students' self-studying work.*